

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ

Оксана АДАМИК

ОБЛІК ОРГАНІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ КОМПЕНСУВАННЯ З ДЕРЖБЮДЖЕТУ СУМ НЕДООТРИМАННИХ ДОХОДІВ

Доведено, що недоотримані внески від платників фіксованого сільськогосподарського податку, які компенсуються з Держбюджету, є власними коштами Пенсійного фонду України, а не наданими дотаціями. Обґрунтовано необхідність та вказано шляхи вдосконалення методики обліку таких сум і відображення їх у звітності.

Внески до Пенсійного фонду займають значну частину у сумі податкових та неподаткових платежів суб'єктів господарювання. Тому регулювання їх ставки є потужним важелем стимулювання окремих видів діяльності або галузей економіки. До таких, зокрема, належить сільське господарство. Для створення пільгових умов оподаткування для сільськогосподарських виробників передбачено пільговий порядок оподаткування платників – спеціальна ставка фіксованого сільськогосподарського податку (на сучасний момент вона становить 19,92%).

Це призводить до недоотримання Пенсійним фондом коштів обов'язкових внесків, які компенсуються за рахунок коштів Державного бюджету. Компенсації підлягає різниця між сумою страхових внесків, сплачених платниками фіксованого сільськогосподарського податку за спеціальною ставкою, та сумою страхових внесків, які були б сплачені ними на загальних засадах. Наприклад, у 2007 р. обов'язкові внески від платників, які працюють у галузі сільського господарства, склали 1 010 270,6 тис.грн. (0,99% суми бюджету ПФУ), а компенсовані з Держбюджету суми недоотриманого фіксованого с/г податку 1 381 125,4 тис.грн. (1,36 % суми бюджету ПФУ).

Органи Пенсійного фонду відображають такі суми як дотації з Державного бюджету. Це призводить до неправильного відображення коштів в обліку та спотворення звітних показників про виконання бюджету Фонду.

Проблеми обліку в органах Пенсійного фонду досліджували такі вчені та практики як Зайчук Б.О., Зарудний О.Б., Березіна С.Б., Александров В.Т., Недбаєва С.М. [1], Ткачук І.М. [4]. Проте ними не вивчались проблеми класифікації доходів Пенсійного фонду та їх правильної ідентифікації.

У даній статті ми маємо на меті:

– довести, що компенсовані кошти недоотриманих доходів від платників фіксованого сільськогосподарського податку є власними доходами пенсійного фонду, а не коштами Державного бюджету;

– сформулювати відповідну їх суті та етапам руху методики відображення в обліку таких сум.

Спосіб перерахування недоотриманих доходів від платників фіксованого сільськогосподарського податку визначений Порядком № 10 від 14.01.2005 р. [3]. Перерахування таких сум здійснюється з Державного бюджету України Міністерству аграрної політики як головному розпоряднику коштів. Управління Пенсійного фонду України в районах, містах і районах у містах на підставі розрахунку платника фіксованого сільськогосподарського податку щомісяця визначають різницю між коштами, сплаченими за спеціальною ставкою, та коштами, які були б сплачені ними на загальних засадах. Узагальнені дані щодо розміру цих коштів подаються до головних управлінь Пенсійного фонду України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі протягом 3-х робочих днів після закінчення встановленого терміну подання платниками розрахунку за базовий звітний період. Наступного робочого дня ці дані подаються до Пенсійного фонду України.

Міністерство аграрної політики України згідно з бюджетним розписом в межах виділених асигнувань щомісяця перераховує Пенсійному фонду України на рахунок, відкритий у Державному казначействі

України, авансові суми компенсації на поточний місяць, визначені розрахунково за формою. Розрахунок здійснюється Пенсійним фондом України, виходячи з очікуваних витрат на оплату праці суб'єктів господарювання на поточний місяць, та подається Міністерству аграрної політики України до 5 числа поточного місяця.

У січні, лютому та грудні кожного року перерахування здійснюється за розрахунком, визначеним тільки з очікуваних витрат на оплату праці, а починаючи з березня – коригується з урахуванням відхилення від потреби за попередні періоди, що підтверджується звітними даними платника та узагальненим розрахунком, складеним за формою.

Органи Пенсійного фонду України ведуть бухгалтерський облік компенсації з Державного бюджету України сум втрат від застосування спеціальної ставки платниками фіксованого сільськогосподарського податку в установленому порядку окремо від основної діяльності. Отже, чинна методика відображає в обліку ці кошти лише на етапі виконання видаткової частини бюджету. Відобразимо усі етапи суку коштів відповідно до чинної методики обліку (табл. 1).

Таблиця 1

Чинна методика обліку пенсійних внесків від платників фіксованого сільськогосподарського податку управліннями ПФУ на районному рівні

Етапи руху коштів та відповідний їм зміст операції в обліку	Дт	Кт
Облік операцій за доходною частиною бюджету ПФУ		
1) платники фіксованого сільськогосподарського податку подають звітність до відповідного управління Пенсійного фонду про належні до сплати суми внесків Працівники відділу доходів визначають різницю між коштами, сплаченими за спеціальною ставкою, та коштами, які були б сплачені ними на загальних засадах Операція в обліку не відображається!	?	?
2) в управління ПФ надійшли пенсійні внески від платників фіксованого с/г податку	115	605
3) Наприкінці дня усі акумульовані кошти внесків від платників перераховано головному управлінню	197	115
Облік операцій за видатковою частиною бюджету ПФУ		
4) отримано кошти на фінансування пенсій і допомоги, а також у їх складі компенсовані з Держбюджету кошти недоотриманого фіксованого сільськогосподарського податку	119	195
5) перераховано кошти банкам та підприємствам зв'язку для виплати пенсій і допомоги	191	119
6) списано фактичні видатки з виплати пенсій і допомоги	220/3	191
Річне заключення поточних рахунків управління ПФ районного рівня		
7) списано заключними оборотами кошти на виплату пенсій та допомоги за рахунок платників, які працюють у галузі сільського господарства	605	220 /3

Як видно з таблиці 1, чинна методика обліку компенсованих сум недоотриманих доходів від платників фіксованого с/г податку неспроможна реально відобразити такі кошти у силу наступних обставин:

1) за кредитом рахунка 605 „Кошти, які надійшли від галузі сільського господарства” фіксується не повна сума внесків, а лише та сума податку, яка сплачується безпосередньо платниками фіксованого с/г податку за спеціальною ставкою (проводка 2 у табл. 1) у момент надходження коштів. Заборгованість таких підприємств та належна до відшкодування з Держбюджету компенсація недоотриманих доходів в обліку не фіксуються;

2) отримані з Держбюджету компенсації за недоотриманими доходами від платників с/г податку фіксуються в обліку не як доходи, а як видатки (!), що є неприпустимим (проводка 6 табл. 1). Така проводка виникає через те, що ці кошти з'являються на етапі виконання видаткової частини бюджету. Надалі ця помилка переноситься і у звітність (у Балансі виконання бюджету ПФУ (ф. №1-ПФ) рядок 274 активу, у Звіті про виконання бюджету ПФУ (ф. №2-ПФ) рядок 0315). Проте, у загальнодержавному масштабі Звіт про виконання бюджету ПФУ за рік (наприклад, за 2007 р. [2]) такої помилки не містить – отримані компенсації фіксуються у складі доходів, отриманих з Держбюджету;

3) за умов використання чинної методики неможливо здійснити річне заключення рахунків, яке наразі здійснюється проводкою 7 (див. табл. 1). За сучасних умов руху коштів, коли виконання бюджету не замикається на районному рівні (як це було з до 2004 р.), а розділене на виконання

доходної і видаткової частини бюджету, здійснення заключних оборотів такою проводкою неможливе, оскільки на субрахунках 605 і 220/3 ми маємо різні за походженням і за кількісним виміром суми коштів, які аж ніяк не можна прирівнювати чинною кореспонденцією.

Таким чином, основними недоліками чинної методики обліку компенсованих сум недоотриманих доходів від платників фіксованого с/г податку є наступні:

– через **використання касового методу** в обліку не фіксується заборгованість платників фіксованого с/г податку перед Пенсійним фондом (ані належна до сплати, ані належна до компенсації з бюджету);

– **невідповідність етапам руху коштів**. Внаслідок відсутності реформи обліку за пенсійними коштами чинна методика вимушена фіксувати компенсовані з Держбюджету недоотримані доходи від платників фіксованого с/г податку як видатки і в обліку, і в звітності;

– **чинна кореспонденція річного заключення поточного обліку не враховує економічної сутності таких коштів**, оскільки прирівнює різні суми за величиною і сутністю, а саме: частку розподіленого фіксованого/г податку (субрах. 605) і компенсовані з Держбюджету суми недоотриманого фіксованого/г податку (субрах. 220/3).

Звідси робимо висновки, що нагальними **шляхами оптимізації обліку** коштів від платників галузі сільського господарства є здійснення наступних заходів:

I. Удосконалення методики обліку таких сум, яке полягає у наступному:

– момент подання звітності має бути приводом для нарахування заборгованості платників пенсійних внесків. У даному випадку в обліку повинні бути зафіксовані дві суми: 1) сума належна до сплати платником фіксованого с/г податку, а також 2) сума належної з Держбюджету компенсації недоотриманих платежів від таких платників;

– отримані суми компенсації повинні бути відображені в обліку не як видатки, а як погашення заборгованості належної з Держбюджету;

II. Удосконалення форми звітності, а саме:

– Звіт про виконання бюджету ПФУ територіальними органами повинен дублювати аналогічний звіт загальнодержавного масштабу. Тому необхідно рядок 0315 „Компенсації ПФ втрат від застосування платниками фіксованого с/г податку спеціальної ставки за пенсійними внесками” з розділу II „Видатки” перенести у розділ I „Доходи” до статті доходів „Кошти Державного бюджету” (рядок 0175);

– реформування методики обліку повинне знайти відповідне відображення і у Балансі виконання бюджету ПФУ (ф. № 1-ПФ). Рядок 272 активу „Компенсації ПФ втрат від застосування платниками фіксованого с/г податку спеціальної ставки за пенсійними внесками” необхідно виключити, а враховувати ці суми у вже наявному рядку 580 „Кошти, які надійшли від галузі сільського господарства”. Зауважимо, що після здійснення річного заключення рахунків поточного обліку та за умов відсутності заборгованості, дана стаття дорівнює нулю.

За умов використання чинного Плану рахунків для обліку коштів пенсійного забезпечення ми пропонуємо наступну методику обліку обов’язкових платежів від платників фіксованого сільськогосподарського податку. Проілюструємо її на прикладі.

Наприклад, управління пенсійного фонду у м. Тернопіль відповідно до поданих розрахунків платників фіксованого сільськогосподарського податку за листопад місяць сформувало заборгованість за платежами до Пенсійного фонду у сумі:

– коштів, що належать до сплати з Єдиного казначейського рахунку після розподілу суми фіксованого с/г податку, – 400 тис. грн.;

– коштів, що належать компенсації з Державного бюджету, – 600 тис. грн.

Протягом місяця управління отримало належні суми від головного управління ПФУ у Тернопільській області у складі інших коштів на фінансування пенсій і допомоги у сумі 12000 тис. грн.

Ми пропонуємо вказані операції відображати на рахунках обліку наступним чином (табл. 2).

Відповідно до запропонованої у таблиці 2 методики обліку пенсійних внесків за спеціальною ставкою від платників фіксованого сільськогосподарського податку та компенсацій недоотриманих від них сум доходів зауважимо таке:

1) у проводці 1 (табл. 2) формується заборгованість платників фіксованого с/г податку у повній сумі. Тому ми пропонуємо суми на рахунку 605 „Кошти, які надійшли від галузі сільського господарства” розподіляти на два субрахунки:

605/1 „Кошти, сплачені як частина суми фіксованого с/г податку”

605/2 „Компенсації ПФ втрат від застосування платниками фіксованого с/г податку спеціальної ставки за пенсійними внесками”.

Запропонований порядок обліку пенсійних внесків від платників фіксованого сільськогосподарського податку та компенсацій недоотриманих від них доходів

№	Зміст операції	Дебет	Кредит	Сума, тис. грн.
Виконання доходної частини бюджету управління ПФ районного рівня				
1.	В управлінні Пенсійного фонду України в районах, містах і районах у містах на підставі щомісячного розрахунку платника фіксованого сільськогосподарського податку зафіксовано:			
	а) суму коштів, яка належить до сплати до ПФУ після розподілу суми фіксованого с/г податку	196/1 „Розрахунки за обов'язковими платежами з платниками галузі сільського господарства”	605/1 „Кошти, сплачені як частина суми фіксованого с/г податку”	400
	б) різницю між коштами, які належать до сплати за спеціальною ставкою, та коштами, які були б сплачені ними на загальних засадах	196/1 „Розрахунки за обов'язковими платежами з платниками галузі сільського господарства”	605/2 „Компенсації ПФ втрачені застосування платниками фіксованого с/г податку спеціальної ставки за пенсійними внесками”	600
2.	Отримано від платників фіксованого с/г податку пенсійні внески за спеціальною ставкою	115 „Поточний рахунок коштів Пенсійного фонду”	196/1 „Розрахунки за обов'язковими платежами з платниками галузі сільського господарства”	400
Виконання видаткової частини бюджету управління ПФ районного рівня				
Варіант I				
3.	На рахунок управління ПФУ районного рівня надійшли кошти від головного управління на фінансування виплати пенсій та допомоги	119 „Кошти на фінансування пенсійних виплат та утримання апарату управління”	195 „Розрахунки по фінансуванню виплати пенсій та інших витрат”	12000
4.	Одночасно погашено взаємозаборгованість відшкодуваннями з Держбюджету	605/2 „Компенсації ПФ втрачені застосування платниками фіксованого с/г податку спеціальної ставки за пенсійними внесками”	196/1 „Розрахунки за обов'язковими платежами з платниками галузі сільського господарства”	600
...				
5.	У кінці звітної періоду здійснено річне заключення рахунків за доходною частиною бюджету	605/1 „Кошти, сплачені як частина суми фіксованого с/г податку”	197 „Розрахунки головних управлінь ПФ та управліннями в районах містах, районах міст”	400
6.	У кінці звітної періоду здійснено річне заключення рахунків за видатковою частиною бюджету	195 „Розрахунки по фінансуванню виплати пенсій та інших витрат”	220-224	...
Варіант II				
7.	На рахунок управління ПФУ районного рівня надійшли кошти від головного управління на фінансування виплати пенсій та допомоги	119 „Кошти на фінансування пенсійних виплат та утримання апарату управління”	195 „Розрахунки по фінансуванню виплати пенсій та інших витрат”	11400
8.	Управління районного рівня отримало з держбюджету суму компенсації недоотриманих страхових внесків	119 „Кошти на фінансування пенсійних виплат та утримання апарату управління”	196/1 „Розрахунки за обов'язковими платежами з платниками галузі сільського господарства”	600
9.	Одночасно погашено взаємозаборгованість відшкодуваннями з Держбюджету	605/2 „Компенсації ПФ втрачені застосування платниками фіксованого с/г податку спеціальної ставки за пенсійними внесками”	195 „Розрахунки по фінансуванню виплати пенсій та інших витрат”	600
...				
10.	У кінці звітної періоду здійснено річне заключення рахунків за доходною частиною бюджету	605/1 „Кошти, сплачені як частина суми фіксованого с/г податку”	197 „Розрахунки головних управлінь ПФ та управліннями в районах містах, районах міст”	400
11.	У кінці звітної періоду здійснено річне заключення рахунків за видатковою частиною бюджету	195 „Розрахунки по фінансуванню виплати пенсій та інших витрат”	220-224	

Окрім того, пропонується розрахунки з такими платниками вести на окремому субрахунку рахунка 196 „Розрахунки з підприємства, установами, організаціями по обов'язкових платежах”, а саме 196/1

„Розрахунки за обов’язковими платежами з платниками галузі сільського господарства”;

2) облік отриманих з Держбюджету компенсацій недоотриманих доходів від платників галузі сільського господарства ми пропонуємо здійснювати за одним із запропонованих варіантів.

Варіант I передбачає фіксування коштів на фінансування пенсій і допомоги та отриманих у їх складі компенсованих сум однією проводкою без їх попереднього розподілу. У момент отримання інформації про склад суми, що надійшла, робиться проводка 4 (табл. 2). Вона є зворотною до проводки 1б і виконує кілька функцій:

- закриває заборгованість платника фіксованого с/г податку за сумами недоотриманих доходів;
- здійснює річне закінчення рахунку 605/2 „Компенсації ПФ втрат від застосування платниками фіксованого с/г податку спеціальної ставки за пенсійними внесками”.

Проте, за іншим субрахунком 605/1 „Кошти, сплачені як частина суми фіксованого с/г податку” однаково необхідно здійснити річне закінчення рахунків за доходною частиною бюджету (проводка 5 табл. 2).

Такий варіант є простішим для використання на практиці, але має один суттєвий недолік з позиції теорії обліку: проводка 4 не відображає суті операції та фіксується не в момент отримання компенсації, а на дату одержання листа-розшифровки наданих сум.

Варіант II є дещо складнішим, але на наше переконання більш правильним. Він передбачає розщеплення суми, отриманої від головного управління ПФУ, на два потоки: 1) на фінансування пенсій і допомоги (проводка 7 табл. 2) та 2) на компенсовані з Держбюджету втрати від застосування платниками фіксованого с/г податку спеціальної ставки пенсійних внесків (проводка 8 табл. 2). Одночасно з проводкою 7 і 8 фіксується кореспонденція рахунків 9. За своєю суттю вона виконує річне закінчення рахунків поточного обліку і остаточно закриває заборгованість за коштами від галузі сільського господарства. Це спрощує облік коштів пенсійного забезпечення.

Не зважаючи на те, що варіант II є більш правильним і послідовним як з позиції теорії обліку, так і з позиції практики руху коштів, його застосування може викликати певні труднощі. При фактичному надходженні коштів на фінансування (проводка 7 і 8) бухгалтер не завжди може розподілити отримані суми. Такі дані надходять пізніше додатковим листом. Тому з метою вдосконалення організації руху коштів необхідною є конкретизація складу коштів, що надходять у порядку виконання видаткової частини бюджету, вже у банківській виписці;

3) оскільки запропонована методика не передбачає фіксування компенсованих з Держбюджету сум на рахунках видатків, тому річне закінчення рахунків за видатковою частиною бюджету здійснюється у звичайному порядку і не зачіпає сум коштів від платників, які працюють у галузі сільського господарства (проводка 6 і 11 табл. 2).

Таким чином, запровадження розроблених нами пропозицій надасть можливість вдосконалити облік і звітність про виконання бюджету Пенсійного фонду вже сьогодні без здійснення докорінної реформи обліку. Впровадження останньої є також необхідним у найближчій перспективі.

У результаті здійсненого дослідження нами сформовано наступні висновки і пропозиції:

- доведено необхідність ідентифікації сум компенсації недоотриманих доходів від платників фіксованого сільськогосподарського податку з Держбюджету як власні кошти;
- розроблено два варіанти вдосконалення методики обліку таких сум на базі чинного Плану рахунків;
- обґрунтовано необхідність та вказано шляхи вдосконалення форм звітності про виконання бюджету Пенсійного фонду територіальними органами.

Література

1. Зайчук Б.О., Зарудний О.Б., Березіна С.Б., Александров В.Т., Недбаєва С.М. *Пенсійний фонд України. Організаційно-правові та соціально-економічні засади функціонування*. – К.: „АВТ”, 2006. – 1056 с.
2. Короневський В. *Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2007 рік // Вісник Пенсійного фонду України*. – 2008. – №4. – С. 3-5.
3. *Порядок компенсації Пенсійному фонду України різниці між сумою страхових внесків, сплачених за спеціальною ставкою платниками фіксованого сільськогосподарського податку, та страховими внесками, які були б сплачені при застосуванні ставки, визначеної в абзаці другому пункту 1 статті 4 Закону України “Про збір на обов’язкове державне пенсійне страхування”. Затверджено наказом Міністерства аграрної політики України 14.01.2005 N 10, постановою правління Пенсійного фонду України 14 січня 2005 року N 1-1.*
4. Ткачук І.М. *Облік і контроль в органах Пенсійного фонду України: теорія та практика: Автореф. дис... канд. ек. наук: 08.00.09 / Київ. нац. економ. універ-т ім. Вадима Гетьмана*. – Київ, 2008. – 15 с.